

порука не припинилася, та стягнення боргу тільки з боржника, де порука вже припинилася.

Розуміючи дискусійність наведеної позиції, автор сподівається, що широке наукове обговорення висвітленого аспекту проблематики науковцями буде сприяти формуванню розуміння серед суддів складності правової природи цих відносин та єдиної судової практики розгляду вказаної категорії справ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Киценко Олександр. Договір поруки: юридична суть, фінансовий та податковий аспекти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpr.in.ua/ua/articles/id-6>.

2. Дмитро Гутгарц. Договір поруки: предмет, права та обов'язки сторін, умови припинення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.prostopravo.com.ua/finansi/>

statti/dogovir_poruki_predmet_prava_ta_obov_yazki_storin_umovi_pripinennya.

3. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності: [текст]: [навчальний посібник]. – К., Юрінком Інтер, 1999. – 560 с.

4. Федосеев П.М. Институт поручительства по римскому праву и его рецепция в гражданском праве Украины: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / П.М. Федосеев. – Одеса, 2002. – 195 с.

5. Михальнюк О.В. Порука у цивільному праві: теорія та практика [текст]: [монографія] / О.В. Михальнюк. – К.: КНТ, 2008. – 268 с.

6. Проценко І.О. Види забезпечення належного виконання зобов'язань у цивільному праві України: єдність та диференціація. – Дис. канд. юрид. наук. 12.00.03. – Харків, 2007. – 199 с.

7. Шакиров Р.Р. Обеспечение исполнения кредитного обязательства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Москва: РДБ, 2007. – 143 с.

УДК 349.2

ГАРАНТІЇ ПРАВА СІМЕЙ ІЗ ДІТЬМИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Бориченко К.В., к. ю. н.,
асистент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена дослідженню гарантій права сімей із дітьми на соціальний захист. На основі вивчення наукових напрацювань надано визначення гарантій права сімей із дітьми на соціальний захист, здійснена їх класифікація. У статті проводиться характеристика конституційних гарантій права сімей із дітьми на соціальний захист.

Ключові слова: соціальний захист, сім'я із дітьми, гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист.

Статья посвящена исследованию гарантий права семей с детьми на социальную защиту. На основании изучения научных трудов ученых определено понятие гарантий права семей с детьми на социальную защиту, проведена их классификация. В статье осуществлена характеристика конституционных гарантий права семей с детьми на социальную защиту.

Ключевые слова: социальная защита, семья с детьми, гарантии права семей с детьми на социальную защиту.

Borichenko K.V. GUARANTEES OF RIGHT ON SOCIAL PROTECTION OF FAMILIES WITH CHILDREN

The guarantees of right on social protection of families with children are investigated in article. On basis of scientific developments definition of guarantees of rights on social protection of families with children and also their classification are given. The description of constitutional guarantees of rights of families with children on social protection is conducted in research.

Key words: social protection, family with children, guarantees of right on social protection of families with children.

Постановка проблеми. У міжнародних актах сім'я визнається природним і основним осередком суспільства, якому повинні надаватися якнайширші охорона і сприяння, особливо у період формування і допоки вона відповідає за виховання і утримання неповнолітніх дітей. Стаття 51 Конституції України закріплює обов'язок держави щодо охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства.

Однак практика реалізації цих положень у нашій державі є неоднозначною та суперечливою. Все більше сімей із дітьми визнаються малозабезпеченими, збільшується кількість родин, у яких діти виховуються одним із батьків, рівень захворюваності серед дітей тривалий час не вдається знизити. Саме на подолання несприятливих наслідків, спричинених малозабезпеченістю, хворобою, вихованням дитини одним із батьків та іншими соціальними ризиками, спрямований соціальний захист сімей із дітьми.

Однак за сучасної економічної та соціально-політичної ситуації в країні мало лише за-

кріплення права сімей із дітьми на соціальний захист. Важливого значення набувають гарантії його реалізації.

Ступінь розробленості проблеми. У теорії права соціального забезпечення питанням юридичних гарантій права на соціальний захист присвячені наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, Л.В. Кулачок, В.М. Литвиненко, А.М. Лушніков, М.В. Лушнікова, В.Д. Пилипенко, В.А. Рудик, С.М. Синчук, І.М. Сирота та ін. Втім у роботах зазначених науковців досліджуються або правові аспекти юридичних гарантій права на соціальний захист у цілому, або лише юридичні гарантії права на окремі види соціального захисту.

У зв'язку з цим метою статті є комплексне дослідження гарантій права сімей із дітьми на соціальний захист з урахуванням особливостей останнього.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розкрити зміст юридичних гарантій права сімей

із дітьми на соціальний захист, варто визначити зміст поняття «гарантії». Слово «гарантія» у перекладі з французької означає поруку, забезпечення (чого-небудь). Це соціальне явище, яке забезпечує досягнення конкретного результату, створює умови для функціонування певних суспільних відносин [1, с. 130].

У теорії до цього часу триває наукова дискусія щодо визначення поняття гарантії прав людини. Воно охоплює сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав і свобод, усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення.

О.Ф. Скакун під гарантіями прав, свобод та обов'язків людини та громадянина розуміє систему соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів та засобів, які забезпечують їхню фактичну реалізацію, охорону та надійний захист [2, с. 203].

Схоже визначення можна зустріти й у Л.П. Гарчевої і О.Н. Ярмиша, яке зводиться до того, що гарантії основних прав і свобод громадян є системою норм, принципів, умов і вимог, які забезпечують додержання прав, свобод і законних інтересів громадян [3, с. 128].

Традиційно, як видно із запропонованих визначень, у літературі гарантії поділяють на загально-соціальні (економічні, політичні, соціальні і духовні) та спеціальні або юридичні.

Економічними гарантіями права сімей із дітьми на соціальний захист є наявність матеріальних умов для його фактичної реалізації. Зазначені умови базуються на економічній системі держави, основу якої складають різні форми власності. Політичними гарантіями є забезпечення і захист державою відповідного права. Соціальні гарантії розкривають ступінь матеріальної забезпеченості суспільства, утворюють рівні можливості особистості реалізувати свій творчий потенціал. Духовні гарантії включають систему культурних цінностей. Вони передбачають громадську активність та освіченість людини.

Юридичні гарантії охоплюють такий комплекс правових заходів: а) правотворчу діяльність державних органів щодо видання норм права, у яких закріплюються гарантії реалізації та захисту прав і свобод людини, встановлюється компетенція суб'єктів правовідносин, порядок здійснення і захисту прав і свобод, а також відповідальність у випадку їхнього порушення; б) організаційну діяльність соціально-зобов'язаних суб'єктів права соціального забезпечення щодо реалізації вимог норм права, створенню сприятливих умов для реального користування суб'єктами своїми правами та обов'язками, захисту прав і свобод у випадку їх порушення [4, с. 12].

Розглядаючи систему трудових прав працівників та механізм їх забезпечення, В.М. Андріїв зазначає, що юридичні гарантії трудових прав працівників є одним із елементів юридичного механізму забезпечення, а саме реалізації, прав даних суб'єктів трудового права. На думку вченого, юридичні гарантії трудових прав працівників – це система умов, засобів, прийомів та форм, яка покликана охороняти, захищати ці права, забезпечувати їх безперешкодну реалізацію та виконання кореспондуючих обов'язків [5, с. 7].

На нашу думку, визначення юридичних гарантії, надане В.М. Андріївим, є найбільш змістовним та вдалим для формулювання дефініції

даної правової конструкції у сфері соціального захисту сімей із дітьми, оскільки включає в себе не лише можливість безперешкодної реалізації права сімей із дітьми на отримання певних видів соціального забезпечення, а й його охорону, захист та вимогу виконання кореспондуючих цьому праву обов'язків.

Крім визначення юридичних гарантії прав людини, предметом наукової дискусії залишаються критерії для їх класифікації.

В.М. Андріїв, підтримуючи точку зору Л.В. Кулачок, залежно від форми юридичної гарантії прав людини поділяє на нормативно-правові та організаційно-правові [5, с. 28].

На думку В.А. Рудик, систему юридичних гарантії складають чотири основні групи: нормативно-правові, організаційно-правові, процедурні, що забезпечують порядок надання сім'ям із дітьми певного виду соціального захисту та адміністративний порядок відновлення права на соціальний захист даної категорії населення у разі його порушення, та процесуальні, що включають в себе систему способів та засобів, що забезпечують вирішення спорів у сфері соціального захисту та відновлення порушеного права сімей із дітьми на соціальний захист у судовому порядку [6, с. 12].

Нормативно-правові гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист залежно від території поширення поділяються на внутрішньодержавні (конституційні та галузеві) та міжнародні [7, с. 110].

Основними нормативно-правовими гарантіями права сімей із дітьми на соціальний захист є конституційні (загальні та спеціальні). Під загальними конституційними гарантіями розуміють ті, що забезпечують реалізацію будь-яких прав. До них належить визначення у ст. 1 Конституції України нашої держави як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової; визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3); забезпечення дії принципу верховенства права (ст. 8); визнання міжнародно-правових актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, частиною національного законодавства (ст. 9); закріплення принципу, згідно з яким права і свободи людини і громадянина закріплені цією Конституцією, не є вичерпними та не можуть бути скасовані, заборона звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів (ст. 22); гарантування кожному права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55) та ін.

Призначення спеціальних конституційних гарантії полягає у безпосередньому забезпеченні права сімей із дітьми на соціальний захист. Основною у цьому сенсі є ст. 46 Конституції України, відповідно до якої громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, що гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального

забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Важливою конституційною гарантією права сімей із дітьми на соціальний захист є ч. 3 ст. 46 Конституції України, яка закріплює, що пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. На жаль, дане положення у сфері соціального захисту сімей із дітьми не виконується повною мірою. Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам із дитинства та дітям-інвалідам» від 16 листопада 2000 р. державна соціальна допомога на дітей-інвалідів у віці до 18 років призначається у розмірі 70% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Не вдаючись у полеміку щодо розміру зазначеної допомоги, положення даного Закону не відповідає ч. 3 ст. 46 Конституції України уже виходячи з того, що даний вид допомоги призначається, виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, а не для дітей відповідного віку, які у більшості своїй працездатності ще не набули.

Спеціальними конституційними гарантіями права сімей із дітьми на соціальний захист є також ст. 48 Конституції України, яка закріплює право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг та житло; ст. 51 Конституції України, відповідно до якої сім'я, дитинство, материнство, батьківство охороняються державою та ін.

Галузеві нормативно-правові гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист закріплені у системі нормативно-правових актів, прийнятих для реалізації даним суб'єктом права соціального забезпечення права на отримання певних видів соціального захисту для подолання або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків.

До таких нормативно-правових актів належать закони України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 р., «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 р., «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть із ВІЛ» від 12 грудня 1991 р., «Про державну допомогу сім'ям із дітьми» від 21 листопада 1992 р., «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1 червня 2000 р., «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 р., «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13 січня 2005 р. та ін., а також численні підзаконні нормативно-правові акти, які визначають процедурні гарантії реалізації права сімей із дітьми на соціальний захист.

Міжнародно-правові гарантії прав людини у сфері соціального захисту А.М. Лушніков та М.В. Лушнікова визначають, як передбачені міжнародно-правовими актами засоби та способи, за допомогою яких забезпечуються права людини і громадянина у сфері соціального захисту. На думку вчених до переліку таких гарантій, крім закріплення права на соціальний захист у міжнародних актах, належать також:

міжнародно-правові форми та способи захисту соціальних прав; соціально-партнерські механізми забезпечення соціальних прав; діяльність спеціалізованих органів (організацій) щодо реалізації спеціальних міжнародних програм, метою яких є соціальний захист [8, с. 280].

У сфері нормативних міжнародних гарантій права сімей із дітьми на соціальний захист склалася досить складна ситуація, оскільки єдиного міжнародного акта, який би закріплював гарантії відповідного права, досі немає. У зв'язку з цим можна говорити про те, що система умов, засобів, прийомів та форм, яка покликана забезпечити безперешкодну реалізацію, захист та охорону права сімей із дітьми на соціальний захист, передбачена низкою міжнародно-правових актів, які закріплюють основні права особи у сфері соціального захисту та визначають стандарти їх реалізації, основи соціальної захищеності материнства як стану, який дає право на піклування та допомогу з боку держави та суспільства, а також засади соціального захисту сім'ї, якій мають бути надані необхідні захист і сприяння з тим, щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання щодо виховання підростаючого покоління.

Всі міжнародно-правові акти, а, отже, і ті, які закріплюють гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист, класифікуються за сферою дії на універсальні, регіональні та партикулярні (двосторонні).

До універсальних міжнародно-правових актів, що закріплюють гарантії соціального захисту сімей із дітьми, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН, можна віднести Загальну декларацію прав людини 1948 р., Декларацію прав дитини 1959 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенцію про права дитини 1989 р., Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей 1990 р. та деякі інші. До універсальних нормативних міжнародно-правових гарантій належать також норми конвенцій та рекомендації Міжнародної організації праці (МОП), а саме: Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р., Конвенція МОП № 117 про основні цілі та норми соціальної політики 1962 р., Конвенція МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби 1969 р. та Рекомендація до неї, Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення 1982 р. та інші.

Всі ці документи закріплюють принцип рівності та юридичної рівноправності всіх людей на планеті, обмеження якого може бути встановлено виключно законами. Закріплення даного принципу в міжнародних актах та імплементація його у національну юридичну практику покликані запобігти безпідставному присвоєнню додаткових благ особам, які не мають на це права. Лише окремі категорії громадян, передбачені законодавством, мають право на пільги, а саме міжнародними актами передбачені категорії осіб, які мають право на отримання привілеїв: вагітні жінки, матері-годувальниці, діти, розумово-відсталі особи, інваліди та ін. Надання їм особливого правового та соціального захисту не вважається дискримінацією, та у більшості випадків регулюється окремими міжнародними актами.

Географічно Україна є частиною Європи, що зумовлює важливе значення регіональних актів, прийнятих у рамках Ради Європи, Європейського Союзу, у формуванні європейських (регіональних) гарантій права на соціальний захист сімей із дітьми, встановлених, перш за все, Конвенцією про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., а також Європейською соціальною хартією 1961 р. і Європейською соціальною хартією (переглянутою) 1996 р., прийнятими Радою Європи для захисту соціальних і економічних прав людини. До цієї категорії міжнародних актів також можна віднести Європейський кодекс соціального забезпечення 1964 р. (переглянутий у 1990 р.), Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом 2009 р., Європейську конвенцію про усиновлення дітей (переглянуту) 2011 р. та ін.

Організаційно-правові гарантії, на думку В.А. Рудик, – це заснована на праві діяльність відповідних державних органів, підприємств, установ і організацій, спрямована на створення організаційно та фінансово-правових умов для здійснення права людини на соціальний захист [6, с. 14]. У той же час, враховуючи особливості здійснення соціального захисту сімей із дітьми в рамках як державного, так і недержавного соціального захисту, можна сказати, що дане визначення є неповним.

Систему організаційно-правових гарантій права сімей із дітьми на соціальний захист забезпечують загальні та спеціальні суб'єкти.

Загальні організаційно-правові гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист – це діяльність усіх державних органів, підприємств, установ та організацій, до компетенції яких, серед іншого, належать питання соціального захисту. До них відносяться: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та інші.

Зміст спеціальних організаційно-правових гарантій права сімей із дітьми на соціальний захист складає діяльність спеціально орієнтованих суб'єктів сфери соціального захисту. До них відносяться: Міністерство соціальної політики України та підпорядковані йому департаменти соціального захисту місцевих адміністрацій; Фонд соціального страхування України; Пенсійний фонд України (щодо призначення і виплати пенсій у зв'язку зі втратою годувальника); центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; суб'єкти недержавного соціального захисту та багато інших.

Таким чином, на підставі вищезазначеного, можна зробити висновки, що гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист можуть бути класифіковані залежно від змісту на соціальні, економічні, політичні, духовні та юридичні.

Враховуючи практичну спрямованість соціального захисту сімей із дітьми, юридичні гарантії права даної категорії населення на соціальний захист – це система умов, засобів, прийомів та форм, яка покликана охороняти, захищати право сімей із дітьми на захист від несприятливих наслідків соціальних ризиків, забезпечувати його безперешкодну реалізацію та виконання кореспондуючих йому обов'язків.

Юридичні гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист залежно від форми їх реалізації поділяються на нормативно-правові та організаційно-правові.

Нормативно-правові гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист залежно від сфери їх поширення поділяються на внутрішньодержавні (конституційні та галузеві) та міжнародні (універсальні, регіональні (європейські) та партикулярні).

Організаційно-правовими гарантіями права сімей із дітьми на соціальний захист є діяльність державних та недержавних органів, інших суб'єктів, спрямована на створення організаційно- та фінансово-правових умов для реалізації, охорони та захисту права сімей із дітьми на соціальний захист шляхом виконання кореспондуючих цьому праву обов'язків. Залежно від компетенції суб'єктів, які реалізують дані гарантії, вони поділяються на загальні та спеціальні.

Всі вищезазначені гарантії права сімей із дітьми на соціальний захист мають свій зміст, проте вони об'єднані єдиною метою – забезпечити сім'ям із дітьми безперешкодну реалізацію права на подолання чи пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
2. Скакун О.Ф. Теория государства и права. – Х: Консум; Ун-т внутр. дел, 2008. – 704 с.
3. Гарчева Л.П., Ярмыш А.Н. Конституционное право Украины: учебное пособие. – Симферополь: ДОЛЯ, 2000. – 336 с.
4. Кулачок Л.В. Державна допомога сім'ям із дітьми як форма соціально-правового захисту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Л.В. Кулачок. – Х., 2003. – 19 с.
5. Андріїв В.М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.05 / В.М. Андріїв. – О., 2012. – 40 с.
6. Рудик В.А. Юридичні гарантії права людини на соціальний захист в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / В.А. Рудик. – Х., 2007. – 20 с.
7. Заворотченко Т.М. Система конституційно-правових гарантій прав і свобод людини та громадянина в Україні / Т.М. Заворотченко // Право України. – 2007. – № 5. – С. 110–116.
8. Лушникова М.В., Лушников А.М. Курс права социального обеспечения (2-е изд., доп.). – М.: «Юстицинформ», 2009. – 656 с.